

Ve Františkovi Čádovi, který skončil náhle dne 13. prosince v plném mužném věku k našemu bolestnému úžasu, odešlo příliš mnoho, aby se to dalo vystihnouti jedním heslem nebo jednou kategorií. Odešel, abych začal vnějškovostí, náš největší žijící učenec, duch, který ovládal vědění získané v nejrůznějších oborech tvorbou tisíciletou jako nikdo mezi námi: ne jedna, ale několikrát živá knihovna. Odešel dále znamenitý odborný badatel, a zase ne z jednoho, nýbrž z několikrát odoboru, badatel, který zůstavil po sobě důmyslné práce, ať jde o klasickou filologii, ať jde o psychologii experimentální nebo popisnou, ať jde o pedagogiku, ať jde o logiku, noetiku, estetiku. Čáda byl nejen duch encyklopedický, ale i opravdový odborník ve všech disciplínách, které souvisí přímo nebo nepřímo s filosofií nebo s ní hraničí: svým školským vzděláním původně klasický filolog znal znamenitě i matematiku; po svém vlastním talentu tvůrčím, svým nadáním a svou láskou logik a noetik, vyznal se nejen ve všech oborech psychologie a pedagogiky, ale dovedl i jako pravý historik cítiti a vystihnouti jedinečnost osobností historicky filosofických a charakterisovati je s plastickou silou a vervou. Ale Čáda nebyl jen pouhá spousta několikrát odbornictví, byl cosi nad to: opravdový universalista, bojující o jednotný názor světový a životní, duch myšlenkový, mravní i náboženské synthesisy, který dovedl dáti všecko své vědění do služeb života, do služeb lásky bliženecké jako dokonalý křesťan. Jest i širší veřejnosti známo, že pracoval v různých institucích s velikou horlivostí prakticky

o záchraně dítěte neduživého, zatíženého, zaostalého, méněcenného po stránce tělesné i duševní. *Život* cítil jako hodnotu nad hodnotami; *on* byl osou nejen jeho praxe, ale i jeho theoretického poznávání — k němu směřovalo konec konců i ono: láskou k němu, úctou před ním bylo vedeno a inspirováno.

Neboť to cítím právě jako vlastní smysl jeho *relativismu a probabilismu*, který mu býval ne-li veřejně, alespoň in camera caritatis vytýkán nejedním filosofem. Tento zdánlivě skromný názor noetický byl dalek mravní lhostejnosti, právě jako poznávací zbabělosti, a vyplýval z veliké Čádovy úcty a lásky k *Životu*. Nechtěl a nedovedl jej násilniti subjektivními předpojatostmi a jednostrannostmi; filosofickou i myslitelskou osobnost pojímal mnohem objektivněji, než jest dnes zvykem, a pouhý temperament sebeútočnější na filosofickou osobnost mu ještě nestačil. Dostalo se mně štěstí hovořiti právě v poslední době nejednou s Čádou o těchto problémech a shodl jsem se s ním o nich ku podivu snadno. Odsuzoval velmi přísně různé novější diletantsky žurnalistické výpady quasifilosofické jako vědeckou demagogii, která chce nemístným exponováním své osobnosti vědecky terorisovati; a viděl v tom právem *neúctu k Životu*, jehož se tito filosofičtí flibustýři neprávem tak okatě dovolávají pro potlesk galerie nebo ulice.

Čáda nebyl racionalista, ale ovšem byl *intelektualista*, který chtěl splatiti jako filosof nejprve ideji, což jejího jest, neboť idea nebyla mu nic protiživotného, nýbrž právě *orgán života*, byť nadosobního. Založením své bytosti byl noetik, to jest člověk hluboké potřeby poznávati ne pouze jevy a předměty světa vnějšího, nýbrž poznání samo jako cosi bezesporně jasného a čistého, prostého protimluvů; sám tajemný děj poznávací byl předmětem jeho poznávání, neboť i v něm, a v něm především viděl *Život*. Zde nalezne se po případě jeho styk s filosofií pragmatickou, jak bylo kdesi zdůrazňováno; ale třeba si uvědomiti, že filosofie Čádova právě svým intelektualismem zásadně a podstatně přerůstala pragmatism. Bylo by třeba pojem pragmatismu přestavěti proti duchu jeho tvůrců, aby objal filosofií Čádovu a byl jí práv.

Čáda bývá pojímán často jako *filosof školský* a s pojmem tím bývá spojována dnes, v době módně revolucionářské, jakási příhana. Venkoncem neprávem. Choditi za školu a viděti v tom summum moudrosti jest *včerejší* šablona revolucionářská, a dodávám, šablona příliš pohodlná; nový dogmatism, který není nic než starý, obrácený naruby. Čáda byl filosof školský ve smyslu filosofa vychovatele, filosofa řádu a kázně. Věděl, že opravdová tvorba jest možna jen na základě a podkladě všeho posavadního vědění a že pravou originalitu, jak upozornil myslitel, kterým se mnoho zabýval, Stuart Mill, mívají jen ti, kdož nejlépe znají všechny své předchůdce. Jeho školský duch byl vlastně *duch kullurní*, duch toužící po největším uvědomění filosofickém. Jen z tohoto čistého zdroje chtěl dáti tryskati tvorbě; a nenáviděl-li čeho, byly to vody zkalené, v nichž neviděl jasně ani ten, kdo je objevil a kdo v nich ploval nebo častěji: tonul.

Jsem přesvědčen, že vlastní Čádův tvůrčí talent myslitelský byl *architekturní*. To jest smysl jeho objektivistického intelektualismu: toužil vybudovati něco, co by uzavřelo v sobě více života, hlubšího i vyššího, než jest pouhý projev osobnosti a výraz temperamentu nebo opis zkušenosti. I ráz jeho ducha i to, co mně napověděl v našich rozhovorech, opravňují mne k této domněnce. Proto kopal základy tak do šířky — šlo mu především o široou, pevnou základnu. Nedostalo-li se nám od Čády mohutné stavby ideové, byla značná část viny toho v nedostatečné organizaci naší práce myslitelské a literární; nedostatečnost její, nedostatek způsobilých sil ve všech oborech, nutila Čádu, aby pracoval na dílech aktuálnějších, po nichž volala neodkladná potřeba praktická, naléhavá potřeba nejbližšího všedního dne. A vášnivý mravní jemnocit Čádův nedopustil, aby byl právě tento hlas oslyšán a právě tento úkol odkládán.

Čáda odchází v době, kdy ho bylo nejvíce zapotřebí a kdy není náhrady za něho v dorostu. Odchází na vrcholu své síly intelektuální; spojena jsou s láskou k mládeži, činila právě z něho jedinečného učitele a vychovatele universitního. S jeho odchodem osířela nejen jeho katedra universitní; odloženy jsou i naléhavé

úkoly odborně literární, které ne tak hned dočkají se nyní svého řešení. A dlouho bude scházeti Čáda i v našem životě společensky kulturním jako pracovník pedopsychologický jedinečných vědomostí a zkušeností; jako celý muž a dokonalý myslitel, uzrálý a vytříbený, plný síly i jemnosti, žáru i taktu, k němuž zalétal jsi v duchu ve chvílích pochyb a v jehož hlubokém, čistém zraku s radostí zřel jsi jiskru souhlasu, povzbuzení, pochopení.